

Szocialista hazafiság — történelmi tudat

Ha korunk jellemző életérzésének egyesek a szorongást, a félelmet tekintik, úgy elsődrendű feladatunk, hogy a napirenden levő téma felszabadult tárgyalása érdekében a gátlásokat okozó ideológiai hatásokat legalábbis semlegesítsük. Ilyen szándékú megközelítés esetén legfeljebb az előadó szorongása mélyül el: vajon kísérlete nem vet-e olyan szelet, amelyből vihar fog kerekedni.

Mégis, reménykedve ennek a viharnak tisztító erejében, bízunk abban, hogy a közösen folytatandó hasznos eszmecsere, vagy a vélemények ütközése végül is a szocialista hazafisággal kapcsolatos balhiedelmeknek nemcsak nemcsak a semlegesítéséhez, hanem sikeres leküzdéséhez is hozzájárul. Így megszilárdítja azokat az eszmei alapokat, amelyek a honismereti mozgalom feladatainak megoldásához is nagyobb biztonságot nyújtanak.¹

Melyek azok a tévhitek, amelyek az adott téma kapcsán tapasztalható bizonytalansághoz s elbátortalanodásához vezető szorongást kiváltották, és a honismereti mozgalom dinamizmusát is csökkenthetik?

Ilyennek tekinthető az a vélekedés, amely korunk egyetemes folyamataira hivatkozva a nemzet elavultságát, túlhaladottságát bizonyítja, s a történelem lomtárába kívánja helyezni ennek alkotó elemeit. Tovább mélyíti a szorongást, hogy ezekkel az álláspontokkal szemben a hazafiság védelmének ürügyén nacionalista vélemények is felszínre kerülnek.

Ha az említett ellentétes vélemények gyújtópontját, összecsapásuk fő területét akarjuk meghatározni, akkor ezt a *szocialisták vagyunk-e vagy hazafiak* kérdésfeltevésben jelölhetjük meg.

A kérdésre adandó válaszok két szélsőséges kategóriába csoportosíthatók. Az első, önmagát a szocializmus csalhatatlan és egyetlen képviselőjének kikiáltó, valójában kozmopolita álláspont így érvel: Mi közöm a hazához, a nemzethez, amikor az ma már történelmileg túlhaladott, és éppen ezért világnézetünk elutasítja annak vizsgálatát. Eközben megfelelnek arról, hogy a szocializmust nem lehet a történelemből kilépve megteremteni. A földön állunk, és a történelmi fejlődés által kialakított adottságokat átalakítva építjük szocialista társadalmunkat, s ennek folyamatában kell önmagunkat s társainkat szocialista emberré nevelnünk.

A másik csoportba tartozó nacionalista nézetek, az előbbiekre hivatkozva, a szocializmus építésétől a „nemzethalál” bekövetkeztét várják. Nézzétek — mondják: a szocializmus teljes felépítésén és a szocialista világrendszer erősítésén munkálkodó proletariátus a hazafiságot és a nemzetet elveti. Ezért a nemzethalál bekövetkeztét ők a szocialista társadalmi fejlődés és a szocialista országok közeledési folyamatának lassításával, az erre alkalmas nacionalista ideológiák ébrentartásával akarják megakadályozni.

S bár a gondokat okozó álláspontok gondolatmenetét határozottan bíráljuk, képviselőik mentségére megjegyezzük: ezek többnyire nem szubjektív rossz szándékaikból fakadnak, hanem inkább abból, hogy korunk alapvető jellegét értik félre. Egyik

1 A VI. Országos Honismereti Akadémia keretében 1978. július 12-én Szegeden elhangzott előadás rövidített szövege, amely — figyelembe véve az aznapi korreferátumok értékes mondanivalóját —, igyekezett elkerülni az ismétléseket, s így ezért sem léphetett fel a teljesség, főként a honismereti mozgalom feladatait részletező felsorolás igényével.

álláspont képviselői sem érzékelik s értik, hogy korunkban a szocializmus világméretű előretörése, az erőviszonyoknak a szocializmus javára történő megváltozása úgy megy végbe, ahogy Lenin előre látta: „aki azt gondolja, hogy a szociális forradalom elképzelhető a gyarmati s az európai kis nemzetek felkelései nélkül, a *mindenféle* előítélettel teli kispolgárság egy részének forradalmi kitörései nélkül, az öntudatlan *proletár és félproletár* tömegeknek, a földesúri, egyházi, monarchikus, nemzeti stb. elnyomás ellen irányuló mozgalmak nélkül, az lemond a *szociális forradalomról*. Az nyilván azt képzei, hogy az egyik helyen felsorakozik az egyik hadsereg, és azt mondja: »mi a szocializmust akarjuk«, a másikon pedig felsorakozik egy másik és azt mondja: »mi az imperializmust akarjuk«, és az lesz majd a szociális forradalom!... Aki »tisztá« szociális forradalmat vár, sohasem fogja megérteni. Az ilyen ember csak szavakban forradalmár, s nem érti meg az igazi forradalmat.”²

Lenin megállapítását igazolja, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után kibontakozó világforradalmi folyamatban egyre erőteljesebben harsant fel a társadalmi: a kapitalista és feudális, a gyarmati, nemzeti, nemzetiségi és faji elnyomás ellen küzdő mozgalmak hangja. Az ő győzelmeik érlelték és érlelik a szocializmus pozícióinak napjainkban is zajló, világméretű előretörésének mind gazdagabb vetéseit.

Ezek a világméretű, az emberiség teljes felszabeditásához vezető változások azért következhetek be, mivel a történelem menetét az az osztály: a proletariátus határozza meg, amely — Marx szavaival — „méhében hordja az emberiség megújíthatóságát”,³ s ezért önmaga felszabeditásáért harcolva, a nemzeti, gyarmati, faji, nemzetiségi elnyomás alatt szenvedők mozgalmait is támogatja, s velük közös harci frontot hoz létre.

Nem a világ mai menetében tapasztalható tehát rendellenesség, sem a marxizmus-leninizmus forradalmi elméletében logikai zavar, hanem azoknak a szemléletben, akik az utóbbit az előbbi jelenségeinek a megértésére nem tudják alkalmazni. Különben világossá válna előttük, hogy a szocializmus győzelméért harcoló proletariátus szocialista világnézetének követelményei szerint, nem pedig a nacionalizmusnak engedelményeket téve, a mindenfajta, így a nemzeti elnyomás ellen harcolók demokratikus követeléseit is felkarolja, és meg is valósítja azokat.

Melyek ezek a demokratikus feladatok?

A feudális maradványok teljes megszüntetése, olyan ipari és kereskedelmi fejlődés, amely megteremtí a belső piac gazdasági kohézióját. Az egy nyelvet beszélők területeinek társadalmi kötelékkel történő összeforrasztása, a nemzeti kultúra tömeges méretű elterjesztése, a néptömegek, különösen a parasztság évszázados álmából való politikai ébredése, s a képviseletj intézmények révén bevonásuk a politikai szabadságjogokért folytatott küzdelembe. Az analfabétizmus megszüntetése, a közoktatás demokratizálása, vagyis: „a nemzeti haladás, a kulturált és politikailag szabad haza útjára való áttérése — írta Lenin — mind olyan feladatai a nemzeti fejlődésnek, amelyet a társadalmi felszabadulásért harcoló, a szocialista forradalom győzelméért küzdő és azt kivívó proletariátusnak kell megoldania.”⁴ Különösen Kelet-Európában, ahol nem ment végbe mélyenzántó, győztes, demokratikus, polgári forradalom.

A szocializmus útjára lépő kelet-európai országok olyan történelmileg új közösségforma kialakítását kezdték el, amelyet a nemzet második típusának, azaz *szocialista nemzetnek* nevezünk. A szocialista nemzet abban a mélyreható társadalmi változásokat eredményező folyamatban alakult ki, amely első időszakában megszüntette a kapitalista-feudális társadalmi rendet, és ezzel a nemzet első típusát, a kapitalista nemzetet is szétvetette. Felszabadulásunk után például Magyarországon felrobbantott az osztálynyomáson alapuló burzsoá-feudális rendet, és hozzákezdünk a szocialista társadalom felépítéséhez. Ebben a társadalmi folyamatban megszűnt a burzsoá-feudális magyar nemzet, és a felszabadult nép öntevékeny munkája eredményeképpen kialakult, erősödik, fejlődik annak új közösségformája, a szocialista nemzet, amelybe beépülnek az első nemzet típus használható elemei.

Mivel a szocialista nemzet a szocializmus előretörésének folyamataiban alakult ki, de a korábbi történelmi fejlődéstől meghatározott terepen, azokat közben megváltoztatva, ismérveiben részben alapvetően különbözik a burzsoá nemzet ismérveitől, részben megegyeznek azokkal. Képletesen szólva: a szocialista nemzet olyan új épület, amely-

2 V. I. Lenin Művei, 22. köt., Szikra, 1951. 147. old.

3 Marx—Engels Művei, 16 köt., Kossuth Könyvkiadó, 1964. 315. old.

4 V. Ö. V. I. Lenin Művei, 20. köt., Szikra, 1955. 406—407. 411., 412., 416.; 1. és 23. köt., Szikra, 1951. 31. old.

nek megdönthetetlen tartópilléreit a szocialista társadalmi rend törvényszerűségei alakítják ki, és ebbe az épületbe épülnek bele az első nemzettípus használható régi téglái. Azok, akik az új nemzettípusból a szocializmus törvényszerűségeinek hatására erősödő új tartópilléreket nem hajlandók figyelembe venni, szándékaiktól függetlenül nacionalista álláspontot képviselnek, akik viszont a régi beépítésnek szükségességét tagadják, kozmopoliták.

Melyek a szocialista nemzet épületének új tartópillérei és melyek a beépítendő régi téglák?

A szocialista társadalmi rend törvényszerűségeinek hatására alakuló új tartópillérek tekinthetjük a szocialista nemzet társadalmi struktúráját. Azt a tényt, hogy a társadalmi elnyomás alól felszabadult proletariátus a termelőeszközök és a politikai hatalom birtokában először történelme során önmagát s a dolgozó osztályokat, mindenekelőtt a parasztságot szervezei nemzetté.

E nagy társadalmi, a nemzetté váló nép érdekeit szolgáló átalakulások sodrában válik a szülőföld első ízben a dolgozó osztályok politikai hazájává, alakul át a táj arculata, és elégtük ki annak természeti kincsei és szépségei a szocialista haza polgárainak anyagi, szellemi, kulturális igényeit.

A dolgozó osztályok érdekeinek a megvalósítása, állandó felemelkedésük biztosítása csakis a szocialista nemzetté szerveződő nép öntevékeny, s áldozatos munkájával képzelhető el. Akkor, ha a dolgozó osztályok és az állampolgárok önként azonosulnak annak érdekeivel, vállalják az átalakulás politikai vezető ereje, a kommunista párt programját, részt vesznek annak megvalósításában, s ugyanakkor maguk is alakítói ennek. A szocialista nemzeti egység tehát a dolgozó nép öntevékenységének mind szélesebb és sokoldalúbb kibontakozását feltételezi, amihez a szocialista politikai demokratizmus változatos formáival, országos és helyi intézményeivel adja meg a kereteket. Ennek az élő társadalmi szervezetnek, a szocialista nemzetnek az alakításában szem előtt kell tartanunk azt a lenini gondolatot, hogy Kelet-Európában, ahol a korábbi történelmi időszakokban nem ment végbe mély polgári demokratikus fejlődés, a szocialista átalakulás során a szocialista hazát a demokratikus hazával egyidejűleg kell megteremteni. A néptömegek politikai ébredésének folyamatában ezért a szocialista tulajdonságokkal egyidejűleg a demokratikus normákat is ápolnunk és fejlesztenünk kell.

A társadalmi felszabadulással kialakulnak a szocialista nemzet további, minőségileg új kohéziós erői, így a szocialista ipar és a mezőgazdaság. Ezek az új társadalmi alapok egyben a szocialista nemzetek közeledésének, egységük elmélyítésének, a termelőerők internacionalizálódásának: az integrációs folyamatának objektív feltételei is. Az egy mindenkiért, mindenki egyért elvnek a mindennapok építőmunkájában való érzékletes megvalósulása az internacionalista érzésvilág elmélyítésének a legfontosabb alapja.

A szocialista nemzet történelmileg szintén új ismérve a lenini nemzetiségi politika, amely a nemzetiségi lakosságnak a legteljesebb társadalmi, politikai s kulturális jogait — beleértve anyanyelvük szabad használatát — biztosítja. Ezáltal megteremtí a feltételeit annak, hogy a nemzetiségek a gyűlölködés évszázadai után egyenlő jogú állampolgárokként, szocialista hazájuknak érezzék szülőföldjüket, s ha ez így van, a nemzetiségek önként azonosulnak annak érdekeivel, s betöltik hídverői hivatásukat is. Nyelvemzetükkel megismertetik annak a többségi nemzetnek az értékeit, amellyel együtt élnek és viszont. Vagyis a szocialista országok között sajátos helyzetükből adódóan a közeledés, a megértés, az internacionalista szolidaritás elmélyítésének hatékony résztvevőivé válhatnak és válnak.

A mostohaanyából édesanyává váló haza, az otthonosság melegét nyújtó szocialista nemzet fejlődésének folyamatában kap állandó impulzusokat a szocialista tudat. A szocialista tudatformálást segítik elő a nemzet első típusának megmaradó, de új tartalommal telítendő kohéziós erői, a már említett régi téglák. A szülőföldszeretet mint természetes emberi érzés már az osztálytársadalmakban is nagy tettekre sarkallt, de történelemformáló erejének szabad, akadálytalan kibontakozására csak a szocialista társadalomban van lehetőség. E társadalmi rendben a szülőföld először válik a dolgozó nép politikai hazájává, azáltal, hogy a hatalom birtokában ő rendelkezik annak természeti kincseivel, hasznosítja azokat saját hazája felvirágoztatására.

Jól érzékelteti ezt az összefüggést egyik illusztris előadónknak, *Katona Imrének* az alábbi megállapítása: „Minden béklyó és megkötöttség ellenére is nagyot alkotott a magyar paraszt szorgalma: a zselléruatódok munkájának eredményeképpen újkori történelmünk honfoglalása zajlott le a Duna-Tisza közti futóhomok megkötésével, az ármentesítések során nyert 6 millió hold föld termővé tételével, és ahol kedvezőbb-

bek voltak a viszonyok, fejlett táji kultúrák alakultak ki. Csak éppen föld kellett volna, de csaknem a fél országot tartották kezükben a nagybirtokosok!"⁵

Mennyivel inkább kibontakozhat a szülőföldszeretet és alkotó szépet, emberit, magyart most, amikor az egész ország a dolgozó népé! Eközben a szülőföldszeretet mindinkább a szocialista nemzettel vagy kisebb közösségeivel (munka—lakóhely) való azonosulás, a szocialista közösségi tudat kialakulásának értékes érzelmi kötőanyagává válik.

A nép dereka és gerince kiegyenesedett ugyan, de még nem mindenki érzi a szocialista nemzet olyan tagjának magát, akinek hasznos gondolataira, tapasztalataira, alkotó munkájára szűkebb van a közöny, a restség, az individualista elfogultság még fellelhető elemeinek eltávolításához. A technika felődése sok, korábban ismeretlen tartalmakat tártuk már fel az eddigiek során, de még vannak tennivalóink az emberi öntevékenység, akarat s alkotóerő, az ügyesség újabb energiáit felszínre hozó, új szocialista közösségi tudat kialakításában.

Ebben van nagy szerepe a kisebb közösségekhez: gyárhoz, munkahelyhez, lakóhelyhez, iskolához stb. való kötődésnek. Mivel ugyanis az egyén ezernyi szállal kötődik ezekhez a kisebb egységekhez, a szocialista haza fogalma számára elsősorban ezeken keresztül válik érzékelhetővé. Így értheti meg az egyéni és közösségi érdekek összhangjának fontosságát, s tesz mind többet a kisebb közösség felvirágoztatása érdekében, hiszen ebben a saját érdekeinek valóráváltását látja. „A mindennapi életben — írta *Kádár János* elvtárs — az egyes embereknek lehetnek és vannak problémáik keresettel, előmenetellel, lakással, egyetemi felvétellel és sokféle más kérdéssel kapcsolatban. De nekünk, bármilyen is az egyéni helyzetünk, sorsunk, csak ez az egy hazánk van, a Magyar Népköztársaság, s ha a haza iránti köteleesség teljesítéséről van szó, akkor alku nincs, csak egyetlen erkölcsi parancs van, a köteleesség becületeljesítése. Ez a hazafiság. Ha így viszonyul a hazához mindenki, kicsi és nagy, öreg és fiatal, a haza még erősebb lesz, mindinkább olyan, amilyennek az igazi hazafiak mindig is szerették volna látni.”⁶

A szocialista haza érdekében végzett munka lehetővé teszi, hogy a hazafias érzésvilág pozitív elemei fokozatosan a szocialista tudat be- és elfogadását erősítsék. Ha például valaki egyelőre csak szülőföldjét szereti, amely szüntelenül szépülő otthonává változott, becsüli azokat, akik a változásokat véghez vitték, munkájával segíti erőfeszítéseiket, nem áll már messze attól, hogy tudatában a szocialista társadalmi rend és a haza fogalma végérvényesen egyé váljék. Ne szorítsuk tehát korlátok közé a táj, a szülőföld, a lakónegyed, a munkahely szeretetét és a hazafiságnak azokat az érzelmi elemeit, amelyek — tudatossá válva — a szocialista hazafiság szintjére emelkedhetnek.

Gondolom, *Bálint Sándor* bátyánk annak a tájnak a szeretetéről is beszél, amelyről oly eragadóan írt a „hírös város” történetéről szóló monográfiájában: „Alföldi szemnek nagyon kedves fákkaal szegélyezett utcák társasága, szinte torony iránt haladó egyenessége és a terek sűrű, szabad mezőket idéző egymásutánja. A fa és virág, egyáltalán a növényi vegetáció az alföldi városnak nemcsak dekoratív eleme, hanem igen jelentékeny kompozíciós tényezője is. Kiegyensúlyozza, derűvel sugározza be az építészeti kép gyakori szegénységét, olykor sivárságát, egyenetlenségeit is. Alig van magyar város, amely a természetadta szépítőszerekkel: napfényvel, vízzel és növényi illatokkal annyira élne, mint Szeged városa.”⁷

A másik régi téglá, amelynek felhasználásáról, épségben tartásáról hiba lenne megfedkezünk: anyanyelvünk ápolása. Anyanyelvünk tökéletes elsajátítása ugyanis az önkifejezés, a szocialista demokratizmus elmélyítésének lényeges eszköze. Valaki például azért is hallgathat a szűkebb kollektívájának döntéseit hozó megbeszéléseken, mert attól fél, hogy rosszul fejezi ki magát, s nevetségessé válik. E gátlások feloldása éppen úgy az anyanyelv megtanulásával lehetséges, mint ahogy egy másik nyelv megtanulása sem képzelhető el az anyanyelv tökéletes ismerete nélkül. Így az anyanyelv más nyelvek elsajátításának s más kultúrák megismerésének, azaz a szellemi internacionalizálódásnak is elengedhetetlen feltétele.

Hasonlóan fontos szerepet játszik a szocialista tudat kialakításában nemzeti kultúránk értékeinek megismeretése és közkinccsé tétele. Erre ugyancsak a szocialista társadalmi rend teremtett először lehetőséget. A *Veres Péter* által döbbenetes erővel

⁵ *Katona Imre*: A parasztság életének átalakulása. Gyula, 1962. 6. old.

⁶ *Kádár János*: A szocialista Magyarorszáért. Beszédék és cikkek, 1968—1972. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1972. 49. old.

⁷ *Bálint Sándor*: Szeged Városa. Bp. 1959. 143—144. old.

leírt „gyepsori ebédek” úri Magyarországnak elesettségében nemzetünk dolgozó osztályainak kulturális felemelkedése, szellemi virágzása pusztá vágyálomnak tűnt.

A gyepsori ebédek köddéválása után, társadalmi felemelkedése következtében fejlődhetett csak ugrásszerűen a szocialista haza honpolgárainak műveltségi színvonalá, s válhatott nemzeti kultúránk minden értéke népünk közkincsévé. Ezáltal — az azonosságok és párhuzamosságok, sajátosságok és különbségek megértésével — más népek kultúrértékeinek befogadásához, megbecsüléséhez is kellő műveltségi alapokat nyújtottunk. Hasonlóképpen történelmünk egészének feltárásával, hagyományaink ápolásával és tudatosításával is. Az egyetemes törvényszerűségek által alakított és sajátos körülmények között lezajlott sokévszázados múltunk megismertetése nem a provinciális gondolkodást erősíti, hanem az egyetemes szellemi horizontot tágtítja. „A múlt: nélkülözhetetlen nagykorúsító tantárgy — írta *Fábry Zoltán*. Aki elhanyagolja, elszabotálja, a jövőt károsítja. »Rosszul emlékeznek a múltra, tehát rosszul sejtik a jövőt« — figyelmeztetett *Anatole France*. A múlt: lezárt, másíthatatlan, cáfolhatatlan valóság, bizonyosságok tanúsága és tanulsága.”⁸

Múltunk történelmének negatív tanulságai olyan zsákutcákat tudatosíthatnak, amelyeket a jövőben el kell kerülni, pozitív hagyományai viszont a jövőt formáló jelen emberi érzelmi és értelmi erőfeszítéseit táplálhatják. A múlt ismeretében tudjuk megérteni azt a korszakos változást, amelyet történelmünkben felszabadulásunknak köszönhetünk. *Erdei Ferenc* hasonlata szerint a felszabadulás előtti Magyarország helyzete olyan hordóhoz volt hasonlatos, amelyben megfagyott a víz: az abroncsokat és a dongákat már régen megette az idő vasfoga, de a jég megolvadásához melegre lett volna szükség. Csak miután kiolvastották a társadalmi elnyomás jegét a világ első szocialista országának katonái az úri Magyarország korhadó hordójából, indulhatott meg a haza birtokba vételének folyamata.

Ennek a sodrának hangzott el először: lesz magyar újjászületés! S valóban lett: részvételünkkel és általunk, erőfeszítéseinkkel és a magunk javára. Népünk annyi tragikus évszázad után végre honra lett e hazában, mivel volt, s van olyan politikai vezető ereje, amely a korábban elnyomottak vágyait önmaguk sorsát formáló történelmi energiává tudta alakítani.

Ilyen energiaforrásként tartja számon a Magyar Szocialista Munkáspárt szocialista hazafiságunkat. „A Magyar Népköztársaságban, amelyben népünk a nemzeti függetlenség és szuverenitás birtokában szabadon él, ahol megszűnt az embernek ember által való kizsákmányolása, ahol a fejlett szocialista társadalom épül, a szocialista hazafiság a társadalmi élet fontos erkölcsi törvényévé vált — írta *Kádár János* elvtárs. — Pártunk, munkásosztályunk mint társadalmunk vezető ereje, a nemzeti érdekek kifejezője, hazánk minden haladó történelmi hagyományának örököse és folytatója, nemzeti múltunk minden értékének valódi letéteményese. Pártunk kötelességének tekinti, hogy a haladó hagyományok tiszteletét ápolja a magyar nép és az ifjúság tudatában. Népünk, nemzetünk igazi érdekeit ma és a jövőben is a szocializmus testesíti meg. A szocializmus építésében a cselekvő hazafiság munkánk nagy lendítőereje: hatalmas erőforrás számunkra, hogy a fejlett szocialista társadalom megteremtését népünk nemzeti programjának tekinti.”⁹

A honismereti mozgalom egyedülálló szépsége éppen abban áll, hogy ezt az erőforrást ápolja, s mind több energiáját szabadítja föl. A hogyanra, s mikéntre az eddigi, s a további előadásokban kaptunk már, s hallunk még érdemi választ. Éppen ezért befejezésül legyen szabad a feladatok megfogalmazásához néhány szerény javaslatom hozzájárulnom.

A nagy közösségekhez: a szocialista nemzethez és a szocialista világközösséghez való tartozás internacionalista tudatát a kisebb közösségekhez való tartozás érzelmi szálainak elmélyítésével lehet elkezdni. Úgy vélem, a honismereti mozgalom, tovább folytatva eddigi munkáját, a maga változatos formáinak felhasználásával sokat tehet és fog is tenni a szocialista hazafiság ápolásáért. Úgy, ahogy annak idején *Ortutay Gyula* megfogalmazta, a szülőföld tárgyi emlékeinek, a „történelem mozaikkövecskéinek”, a népművészeti hagyományoknak a gyűjtésével, beleértve a kulturális, irodalmi emlékek feltárását is — erre *Székely György* hívta fel a figyelmet —, a hagyományos gazdálkodás ismeretanyagának és szókincsének, az életmód alakulásának feltér-

⁸ *Fábry Zoltán*: A gondolat igaza. Bratislava, 1955. 3. old.

⁹ *Kádár János*: A szocializmus építésének néhány magyarországi tapasztalata. Béke és Szocializmus, 1977. 1. sz. 7. old.

képezésével, a földrajzi nevek felkutatásával, a táj növény- és állatvilágának megővésével.¹⁰

Igy a honismereti mozgalom felbecsülhetetlen nemzeti értékeket menthet meg a jelen és a jövő számára. Amíg az Amerikai Egyesült Államok milliommosai történelmi műemlékeket vásárolnak meg Európában és szállítanak át tengerentútra, hogy múltuk hiányzó tárgyi emlékeinek tárát így gazdagítsák, nálunk még mindig tapasztalható érzéketlenség a meglévő értékek megőrzésében. Nekünk nincs szükségünk a tárgyi emlékek „importjára”, elég lenne a meglévőket megmenteni az enyészettől, Pusztaszertől kezdve a *Bartók Béla* szegedi fellépésének helyet adó Hungária épületéig.

Sz. *Lukács Imre* szerint, ha Pusztaszert nem létezett volna, bizonyára kitalálják. Mivel azonban megvolt, kezdünk elfeledkezni róla.¹¹ A történeti értékelést alkalmazó törekvések jóvoltából azonban ezen a holtpontra is túljutottunk.

Ne essünk most a történelmietlen egyoldalúság másik végletébe, amely azt sugallja: miénk *Dózsa György, II. Rákóczi Ferenc, 1848/49, 1918/19*, a forradalmi munkásmozgalom forradalmi hagyománya, a magyar történelem többi emlékével pedig csináljon a magyar emigráció azt, amit akar. A teljesség igényével tudjuk jobban feltárni termelési és munkahagyományainkat. Az eddig még névtelen termelők és dolgozók példamutató erőfeszítéseit a folytonos újra, jobbra, hasznosabbra törekvés forrásait. Az alkotó munka kultuszának ápolása érdekében még jelentős kincsbányákat fedezhetünk fel. A szülőföld népművészeti, kulturális hagyományának ápolása, azoknak az alkotói folyamatoknak az elemzése, amelyek során a nép névtelenjeinek leleményessége, tehetsége és fantáziája sárból, agyagból örökszép emberi értékeket állított elő, hasonló érzelmeket erősíthetnek. Az sem baj — sőt —, ha nő az igény arra, hogy ezek a szöttek, kerámiák, varrottások foglalják el a kommersz, giccses áruk helyét szépülő falvaink, városaink épülő lakásaiban.

A múlt és jelen összefüggésében az állandó folytonosság és a szüntelen újrakezés tudatosításában fontos szerepet játszhat a helytörténetírás. Ennek ugyanis megvan az a sajátossága, hogy az elvontnak tűnő egyetemes történeti folyamatokat konkrét környezetben kibontakozott, szenvedő és küzdő elődök erőfeszítéseinek érzéketlen bemutatásával képes a jelen számára emberközébe hozni.

Nagyobb gondot fordíthatunk szűkebb provinciánk ama sajátos vonására is, hogy ezen a tájon évszázadok óta élnek együtt a magyarokkal délszlávok, szlovákok, németek és románok. Hadd utaljunk ezzel kapcsolatban a közelmúltban megjelent Szőreg és népe c. impozáns helytörténeti monográfia egyetlen jellemző adatára. A nagy történeti folyamatokat emberi sorsok változásain keresztül érzékeltető — e kötetben megjelent — szép tanulmányában *Dér Endre* megszólaltatja *Zsiván* pópát, a görögkeleti hívők lelkiatyját, 1944 végén, amikor a szerb partizánok elégtételt akartak venni a magyar lakosságon azokért a sérelmekért, amelyeket a horthysták korábban nekik a szeretteiknek okoztak, a bosszú tüzeit *Zsiván* pápa ezekkel a szavakkal oltotta el: „Testvérek, eleget szenvedtünk, ne tetőzzétek a kint, ne gyújtsátok fel a falut, jöjjön el végre a tiszta elmék és a makulátlan szívek világa! Menjetek vissza békességgel, mi a magyarokkal testvéri békében akarunk élni; a magyarok rendesek hozzánk, munkát és otthont adtak, megbecsülést... Legyen hát vége az apokaliptikus időknek!”¹²

Ezeknek és a többi előadásban megfogalmazott feladatoknak a megoldásával a „honismereti mozgalom — ahogy *Töltési Imre* barátunk megjegyezte — végre nyugodt, szabályozott mederre talál. Egyik partja a szülőföldszeretet, a nemzeti hagyományok ápolása, a lokálpatriotizmus, a másik partja a szocialista nemzetköziség, az internacionalizmus, s ebben a mederben a hazafiság bőségesebben áradhat.”¹³ Ugy vélem, a jelenlegi Honismereti Akadémia ennek a bőségesebb áradásnak az újtájból hártotta el a meg nem értés jelentékeny szemléleti akadályait.

10 *Ortutay Gyula*: Honismeret és hazaszeretet, valamint *Székely György*: A honismereti mozgalom az irodalmi hagyományok ápolója. Honismeret, 1969. 9–35. old.

11 Másfél évtized Opusztaszéren, az Arpád vezér Termelőszövetkezetben, 1966–1975. Készítette: Sz. *Lukács Imre*. Szeged, 1975. 3. old.

12 Szőreg és népe. Szerk.: *Hegyi András*. Szeged, 1977. 387. old.

13 *Töltési Imre*: A honismereti mozgalom gyakorlati feladatai. Honismeret, 1969. 36. old.